

Damir Kos*

GLAVNA RASPRAVA IZMJENE I DOPUNE ODREDBA ZKP-a IZ 2002. GODINE - PRAKTIČNI I TEORETSKI ASPEKTI -

Članak se bavi problematikom posljednjih izmjena i dopuna odredaba Zakona o kaznenom postupku izvršenih tijekom 2002. godine. Te promjene motivirane su istovremenim htijenjem za efikasnim i zakonitim kaznenim postupkom, uz uvođenje tehnoloških novina u postupak, s popravljanjem pojedinih dosadašnjih nejasnoća. S obzirom na glavnu raspravu najveći dio nove zakonske regulative odnosi se na pitanja sprečavanja zloupotreba procesnih prava, uz novine povezane s tehnološkim inovacijama u glavnoj raspravi. Te inovacije odnose se na snimanje, kako cijelog tijeka glavne rasprave, tako i na posebne oblike ispitivanja nekih svjedoka uz snimanje njihovih iskaza. Novina su i Zakonom propisani slučajevi odstupanja, tj. iznimke od pojedinih načela kaznenog postupka. Ta odstupanja motivirana su posebnim razlozima, što ovaj članak nastoji objasniti. Također, članak obrađuje i nove mogućnosti pozivanja od strane suda, održavanje reda u tijeku zasjedanja te posebno novine vezane za sam tijek glavne rasprave.

1. UVOD

U kaznenom postupku, kao posebnom postupku značajnom za svaku državu, a u posljednje vrijeme i naddržavne tvorevine¹, utvrđuje se postojanje kaznenopravne odgovornosti optužene osobe i ovisno o tom utvrđenju izbor vrste i mjere kaznenopravne sankcije. Kaznena zakonodavstva modernijeg vremena to utvrđenje primarno smještaju u fazu kaznenog postupka koja se naziva glavna rasprava. Upravo u toj fazi kaznenog postupka stranke suprotstavljaju, u neposrednoj formi, dokaze, koji su osnova za utvrđenje je li neka osoba počinila kazneno djelo ili nije te ovisno o tome kakvu kaznenopravnu mjeru zaslužuje za svoj učin koji je otprije označen kao kazneno djelo s propisanom kaznom.

Svaki čovjek smatra se nedužnim tako dugo dok u zakonom propisanom postupku ne bude dokazana krivnja – jedno je od temeljnih civilizacijskih načela. U direktnoj su vezi s tim načelom i dvije često suprotstavljene težnje. To je težnja za učinkovitošću – počinitelju kaznenog djela u najkraćem roku utvrditi krivnju i za

* Damir Kos, sudac kaznenog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske

¹ Međunarodni sud za ratne zločine počinjene tijekom II. svjetskog rata; ICTY i ICT.

počinjeno kazneno djelo izreći kaznu, i težnja za zaštitom nedužnog da nitko nedužan ne bude osuđen – bolje je deset krivih na slobodi nego jedan nedužan u zatvoru.

Zakon o kaznenom postupku propisuje pravila postupanja kako suda tako i ostalih sudionika u kaznenom postupku, a sve da bi sud u propisanom i fer postupku utvrdio sve relevantne činjenice, koje su mu osnova za utvrđivanje nečije kaznenopravne odgovornosti. Upravo faza kaznenog postupka koja se naziva glavna rasprava temeljno je mjesto gdje se suprotstavljene strane, pred sudom koji treba biti objektivan i nepristran presuđivač, susreću i iznose argumente u potkrjepu svoje tvrdnje, čineći to u propisanoj formi.

Svako društvo neprekidno se nalazi u promjeni. Te su promjene nekada sporije, a nekada vrlo burne. Takve burne, obično i značajne promjene nužno dovode do promjena i u legislativi koja uređuje i propisuje forme ponašanja kako pojedinca tako i države kao zajednice. Jasno je da takve promjene zahvaćaju i sferu kaznenog postupka.

Promatra li se razvoj kaznenog postupka, s posebnim osvrtom na glavnu raspravu, na teritoriju današnje Republike Hrvatske, vidi se da se u ovom tekstu već istaknutim načelima i moguće suprotstavljenim tezama bave svi zakoni, od Kaznenog postupnika iz 1875. godine pa do posljednjih izmjena Zakona o kaznenom postupku iz 2002. godine. Svaki put promjene koje se dešavaju odraz su promjena koje se pojavljuju u društvu.

U ovom vremenu kazneni postupak na teritoriju Republike Hrvatske ima tzv. mješoviti karakter, u kojem se isprepleću inkvizitorni s akuzatornim elementima. Istovremeno, uočljiv je trend smanjenja ovlasti suda i slabljenje inkvizitornih elemenata, uz istovremenu jačanje pozicije stranaka, osnaživanjem akuzatornih elemenata. Kako je već rečeno da je kazneni postupak mješovitog tipa, vrlo je teško naći te elemente u čistim formama. Tako dok Kazneni postupnik iz 1875. godine ima jake inkvizitorne elemente u odredbama o izvođenju dokaza, gdje dominantnu ulogu ima sam sudac, istovremeno propisuje pristup okrivljenika u sudnicu ... *bez okova, nego ako je u uzi iztražnoj, pratit će ga straža.*, želeći istaknuti potrebu naglašavanja i vanjskim znakovima ravnopravnosti stranaka i pretpostavku nedužnosti optuženika.

Izmjene kaznenog postupovnog zakonodavstva koje su uslijedile 1997. godine odredbama Zakona o kaznenom postupku koji se primjenjuje od 1. siječnja 1998, sukladno procesu demokratizacije u društvu i promjeni društveno-ekonomske formacije, nastavljen je trend jačanja pozicije stranaka u kaznenom postupku uz istovremeno slabljenje uloge suda. Ta promjena, sukladno prijašnjoj legislativnoj praksi, ponovno nije donijela čiste forme. Govoreći o fazi glavne rasprave, i u tom zakonu prepoznajemo još uvijek dosta elemenata inkvizitornog pristupa kaznenom postupku², no promjena je ipak bila značajna³.

² Dužnost suda da se brine o svestranom raspravljanju o predmetu; i dalje mogućnost suda da odluči o izvođenju dokaza po službenoj dužnosti; pravo suda da propituje optuženika i svjedoke;

Promjene koje su uslijedile u praksi hrvatskih sudova izazvale su dosta nedoumica i različitog tumačenja te su gotovo od samog početka primjene tog zakona ministarstvu nadležnom za poslove pravosuđa od primjenjivača samog teksta Zakona (policija, tužiteljstva i sudovi) pristizale brojne primjedbe i sugestije vezane za nova zakonska rješenja te sugestije o potrebi promjene nekih neizmjjenjenih zakonskih rješenja. Takvih primjedaba bilo je više stotina i ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa, kao ovlašten predlagač zakona, odlučilo je započeti s postupkom izmjene ZKP-a/97, formiravši radnu skupinu* kojoj je povjerena ta zadaća. Očito polazeći od činjenice da je većina primjedaba iznjedrena upravo iz konkretnog postupanja praktičara, ali da one zasigurno ne obuhvaćaju sve primjedbe, i sama radna grupa sastavljena je pretežito od osoba koje u svakodnevnom radu realno primjenjuju taj zakon. Radom radne grupe rukovodili su profesori pravnih fakulteta, kako bi radne grupe pružili svoje znanje i iskustvo u poznavanju teorijskih modela i kaznenopravne dogmatike vezane za ovu problematiku.

Kao rezultat zajedničkog rada, uz djelomične intervencije ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa, kao ovlaštenog predlagača zakona, izašao je tekst Nacrta prijedloga zakona o kaznenom postupku, koji je, nakon što ga je Vlada Republike Hrvatske utvrdila prijedlogom, i usvojen na sjednici Sabora 17. svibnja 2002. i objavljen u Narodnim novinama broj 58 od 21. svibnja 2002.

Predmet obrade ovoga teksta, uz pretpostavku poznavanja prijašnjih zakonskih rješenja, upravo su izmjene i dopune koje su izvršene tim zakonom, a odnose se u širem smislu na glavnu raspravu u redovnom postupku.

2. SPREČAVANJE ZLOUPOTREBE PRAVA

Upravo u posljednje vrijeme, i to u kaznenim postupcima za koje postoji naročit interes ukupne društvene zajednice, posebno i za njihovo brzo i zakonito okončanje, sudovi Republike Hrvatske nisu uspijevali odgovoriti tom traženju. Kao razlog za taj neuspjeh sudova često je isticana zloupotreba prava stranaka, koju sud nije mogao spriječiti jer mu je nedostajao efikasan zakonski instrumentarij.

pravo suda na ponovno otvaranje glavne rasprave radi dopune postupka ili razjašnjenja pojedinih pitanja i sl.

³ Napuštanje izrijeком propisane obaveze suda da traži materijalnu istinu; okrivljenik koji se prije iskaza očituje o tome kakav stav zauzima prema optužbi te ovisno o tome bifurkacija glavne rasprave, čime se postiže slika "spora dviju stranaka pred sudom kao presuđivačem"; prisutnost svih okrivljenika čitavom tijeku glavne rasprave; redosljed izvođenja, kao i sam tijekom izvođenja dokaza mogu određivati stranke svojim prijedlozima; ograničenja u pogledu mogućnosti čitanja iskaza ranije ispitanih svjedoka i sl.

* Članovi radne skupine: v. D. Krapac, Zakon o Kaznenom postuku, 4. izd., Zagreb, 2002. str. 14.

Ta zloupotreba ponajprije se pripisivala strani obrane, ali jednako tako i pojedinim postupcima optužbe, i često je rezultirala odugovlačenjem kaznenih postupaka.

Radi davanja najšireg instrumenta sudu za preveniranje te pojave, dopunjena je odredba čl. 10. Zakona o kaznenom postupku koja sada u stavku 3. izrijekom propisuje pravo suda rješenjem uskratiti pojedino procesno pravo strankama, branitelju, oštećeniku i drugima u zakonu navedenim, ako su njihovi postupci, prema ocjeni suda, očigledno usmjereni na odugovlačenje kaznenog postupka. U cilju oživotvorenja i mogućnosti ostvarenja tog općeg pravila, a da ne bi došlo do povrede prava pojedinog okrivljenika, okrivljeniku prema kojem bi primjena te mjere mogla prouzročiti negativne posljedice sud je ovlašten postaviti branitelja po službenoj dužnosti, neovisno o općim odredbama o postavljanju branitelja po službenoj dužnosti.

To pravo, koje je zakonom dano sudu, predstavlja iznimno jak, ali istodobno i opasan instrument. Naime, samo zakonita primjena takvog instrumentarija, kojim se nekome uskraćuje neko njegovo redovito pravo, koje mu inače pripada, ocijeni li sud da se on tim svojim pravom koristi radi odugovlačenja postupka, može opravdati smisao njegova uvođenja u tekst zakona.

Primjena tog instrumenta treba biti i s potrebnim oprezom. Naime, teško je i zamisliti primjenu takvog instrumenta npr. u odnosu na skrivanje okrivljenika, što bi sud mogao tumačiti njegovom namjerom da odugovlači postupak i zatim odluku suda rješenjem da će primjenom odredbe čl. 10. st. 3 Zakona o kaznenom postupku potpuno isključiti odredbe o kontradiktornoj glavnoj raspravi.

Valja istaknuti da taj opći instrument može stvoriti prostor za zloupotrebu drugog tipa, tj. zloupotrebu prava od strane suda, na što će drugostupanjski sudovi morati obratiti posebnu pažnju.

O svijesti sudova da je ta forma ipak iznimna govori i podatak da prema spoznajama autora u prošlih pola godine, od kada je ta odredba uvedena, nije bilo slučajeva da bi sudovi posegnuli za njezinom primjenom.

Čest oblik prepoznat i označen od sudova kao zloupotreba prava bio je vezan za odredbe o izuzeću, i to prvenstveno one koje se odnose na otklon od obavljanja sudske dužnosti.

Naime, Zakon je predviđao, a tu mogućnost ostavlja i dalje, da osim traženja otklona od postupanja konkretnog suca koji postupa u predmetu stranka takav otklon može tražiti i za poimence određen širi krug sudaca kao i za predsjednika suda.

Dosadašnje odredbe Zakona nalagale su u tim situacijama zastajanje s postupanjem, kada je takav zahtjev dopušten, i dostavu spisa predmeta višem sudu čiji bi predsjednik tada rješavao kako o izuzeću predsjednika nižeg suda, tako i o izuzeću ostalih sudaca na koje se zahtjev odnosi.

Udaljenost nižih od viših sudova, u prvom redu kada se to odnosilo na županijske sudove i Vrhovni sud Republike Hrvatske, u takvim situacijama nužno je dovodila do višednevnih odgoda postupanja suda.

Želeći očuvati pravo stranaka da traže izuzeće i samog predsjednika suda, a istovremeno nastojeći postići efikasnost postupka, izmjene koje su učinjene u čl. 39. Zakona o kaznenom postupku predviđaju mogućnost da predsjednik suda povjeri na rješavanje zahtjev stranke za izuzeće sudaca bilo institucionalnom zamjeniku predsjednika, imenovanom godišnjim rasporedom poslova, bilo sucu kojega odredi za postupanje kao svoju zamjenu upravo vezano za konkretni predmet.

Odluku o njegovom izuzeću i nadalje donosi predsjednik neposredno višeg suda, ali ta odluka nije uvjet za donošenje odluke o izuzeću sudaca i zakon vremenski ne ograničava do kada je predsjednik višeg suda obavezan donijeti tu odluku. Takva odluka može biti donijeta uz dostavu spisa predmeta i u trenutku kada spis predmeta nije potreban prvostupanjskom sucu koji postupuje u predmetu (vrijeme između dvaju radnji ili kada se spis i inače upućuje višem sudu u povodu žalbe). Ta je odredba moguća jer predsjednik koji ne postupuje neposredno u predmetu kao sudac i nema mogućnost neposredno utjecati na sam tijek postupka, a kroz opisani postupak prevenira se njegov mogući utjecaj koji može ostvariti na konkretan postupak korištenjem ostalih ovlasti sudske uprave.

Značajno je istaknuti i ograničenje državnog odvjetniku do kojeg vremena može izmijeniti optužni akt. Naime to pravo državnog odvjetniku ograničeno je na vrijeme tijeka dokaznog postupka. To znači da državni odvjetnik mora aktivno pratiti tijek samog dokaznog postupka i najkasnije do njegovog završetka izvršiti izmjene koje su u skladu s provedenim dokaznim postupkom.

O drugim od sudova uočenim problemima zloupotrebe pojedinih procesnih prava, vezano za samu glavnu raspravu, za koja je zakonodavac ponudio odgovor bit će riječi u nastavku ovog rada.

3. POSTUPANJE PREDsjedNIKA VIJEĆA NAKON ZAPRIMANJA SPISA PREDMETA

Iako ZKP u odjeljku tijeka postupka dio koji naziva *Glavna rasprava i presuda* započinje odredbama o pripremi glavne rasprave, nalazim nužnim reći nekoliko riječi i o fazi postupka nazvanom *Optužnica i prigovor protiv optužnice*, ali naravno samo s pozicija suda i nastojanja suda da na glavnu raspravu dođe optužni akt podoban za raspravljanje, koji okrivljenika stavlja u ravnopravan položaj stranke.

3.1. Kontrola optužbe

Optužnica predstavlja akt ovlaštenog tužitelja, dakle jedne od strana u postupku, koji podnosi sudu u propisanoj formi (čl. 268. Zakona o kaznenom postupku) kada kao stranka smatra da je prikupio dovoljno dokaza kako bi potvrdio svoju stranačku istinu o postojanju osnovane sumnje da je određena osoba počinila kazneno djelo. Optužnica sadrži i prijedlog za zakazivanje glavne rasprave na kojoj bi bili izvedeni dokazi i prijedlog da se okrivljenika proglasi krivim.

Prvu kontrolu formalne podobnosti samog akta optužbe da se po njemu postupa provodi predsjednik vijeća. Takvu kontrolu možemo nazvati prethodnom kontrolom, prije dostavljanja optužbe suprotnoj strani, tj. okrivljeniku.

Drugu fazu kontrole optužbe provodi izvanraspravno vijeće, i to bilo u povodu prigovora protiv optužnice ili u povodu prijedloga predsjednika vijeća, a sve u cilju utvrđivanja točnosti stranačke istine o postojanju osnovane sumnje da je kazneno djelo počinjeno kao sudske istine.

U toj fazi kontrole, bilo u povodu prigovora protiv optužnice, bilo u povodu prijedloga predsjednika vijeća, izvanraspravno vijeće, prije suštinskog odlučivanja o prigovoru, dužno je između ostalog, prema rješenju kako ga daju izmjene i dopune ZKP-a iz 2002. godine, **utvrditi proizlazi li činjenični opis kaznenog djela iz prije pribavljenih dokaza** (istrage), te je ovlašteno prije odluke o prigovoru ili zahtjevu predsjednika vijeća, utvrdi li taj nedostatak, optužnicu vratiti tužitelju radi ispravka. **Tužitelj** nema mogućnost polemiziranja s odlukom izvanraspravnog vijeća i dužan je uočeni nedostatak ispraviti i tako **ispravljenu optužnicu vratiti vijeću radi odluke o prigovoru ili zahtjevu predsjednika vijeća**.

Koji je razlog takve izmjene?

Upravo u praksi sudova istaknuti su slučajevi kada optužba u svim elementima svoje kompozicije i opisa pojedinih obilježja kaznenog djela nije bila "poduprta" obrazloženjem, tj. prijedlogom dokaza za sve elemente kaznenog djela koje je okrivljeniku stavljeno na teret. Ta izmjena sili tužitelja da sve elemente kaznenog djela, a osobito kvalifikatorne okolnosti, obrazloži prikupljenim dokazima u tekstu obrazloženja optužnice. Ta je izmjena zametak suštinske kontrole optužbe koja bi se provodila, *de lege ferenda*, *ex offio* i pružila mogućnost sudu ne prihvatiti optužbu kao nepodobnu za raspravljanje.

Imajući u vidu brojne probleme s dostavom pismena u sudskom postupku, pa tako i s dostavom optužnice optuženiku, koji ima prvenstveno pravo podnošenja prigovora protiv optužnice, dosadašnji institut prava predsjednika vijeća na podnošenje zahtjeva izvanraspravnom vijeću radi kontrole optužnice (čl. 282. Zakona o kaznenom postupku) često je bio neprimjenjiv.

Izmjena koja je učinjena pruža mogućnost podnošenja tog zahtjeva bez obzira na protek roka kada je optužba primljena na sud. Taj rok sada je vezan

za protek roka za podnošenje prigovora protiv optužnice optuženika, bez obzira na to kada je optuženiku optužnica uručena⁴.

Značajna legislativna izmjena učinjena je i davanjem ovlaštenja predsjedniku vijeća da, prije i bez upuštanja u kontradiktorno raspravljanje, obustavi kazneni postupak u zakonom propisanim slučajevima.

Osim opće odredbe o odustanku tužitelja od optužbe prije nego je glavna rasprava započela, uvedena je novost utvrđenja predsjednika vijeća o postojanju smetnji za nastavak kaznenog postupka iz čl. 353. toč. 2, 4, 5. i 6. Zakona o kaznenom postupku⁵.

Ta moguća odluka donijeta je autonomnim postupanjem predsjednika vijeća prije upuštanja stranaka u spor i donijeta je bez očitovanja stranaka. Jasno je da je kontrola te odluke kroz pravo žalbe nezadovoljne strane, kada konačnu odluku donosi drugostupanjski sud.

Tom izmjenom, na brojne prigovore iz prakse, ponuđen je odgovor na neke evidentne situacije kada postoji zapreka za presuđenje (osobito pitanje zastare) kojim bi optuženik bio utvrđen krivim, ali je prema dosadašnjim zakonskim rješenjima sud takvo svoje utvrđenje mogao izreći tek nakon glavne rasprave kroz presudu kojom se optužba odbija.

Takvom odlukom, kod odustanka od kaznenog progona državnog odvjetnika prije započinjanja glavne rasprave, ne dira se u pravo oštećenika da nastavi kazneni progon, kao što ga ima i u slučajevima odbijajuće presude iz razloga naznačenih u čl. 353. toč. 3. Zakona o kaznenom postupku.

Isti članak razrađuje i pitanje prekida kaznenog postupka, što je usklađeno s drugačije riješenim pitanjem primjene načela oportuniteta kaznenog progona i uvjetnog odustanka od kaznenog progona, kao i konačnog odustanka državnog odvjetnika od kaznenog progona.

⁴ Nepoštovanje odredbe čl. 284. st. 2. Zakona o kaznenom postupku o roku u kojem je predsjednik vijeća dužan zakazati glavnu raspravu nema procesnih posljedica. Prekoračenje tog roka radi pokušaja neposrednog uručivanja optužnice optuženiku ili podnošenja zahtjeva predsjednika vijeća, u sukobu dvaju prava i obveza, ima, prema mišljenju autora, prednost.

⁵ Ako je postupak vođen bez zahtjeva ovlaštenog tužitelja; ako nije bilo potrebnog prijedloga za progon ili odobrenja za progon ili ako je ovlaštena osoba odnosno državno tijelo odustalo od prijedloga odnosno odobrenja; ako je optuženik za isto djelo već pravomoćno osuđen, oslobođen optužbe ili je postupak protiv njega rješenjem pravomoćno obustavljen, a ne radi se o rješenju o obustavi postupka iz članka 403. ovoga zakona; ako je optuženik oprostom odnosno pomilovanjem oslobođen kaznenog progona ili se kazneni progon ne može poduzeti zbog zastare, ili ako postoje druge okolnosti koje isključuju kazneni progon.

4. TIJEK GLAVNE RASPRAVE I IZVOĐENJE DOKAZA

4.1. Pozivanje, dostava odluka i drugih dopisa

Komunikacija suda sa strankama, kada se odvija izvan sudnice, u pravilu predstavlja dostavu pisanih akata, bilo da su to pozivi, odluke ili drugi dopisi. I u ovom dijelu Zakon propisuje pravila kako sud pisanim aktima komunicira sa strankama, tj. kako se ti akti dostavljaju.

Često o valjano izvršenoj dostavi ovise neka prava i obaveze stranaka, te je od praktičnih primjenjivača Zakona primljen niz pritužbi na normativnu regulativu ove problematike. Naime, dosadašnje norme činile su relativno lakim izbjegavanje primanja odluka i podnesaka suda, čime se često onemogućavalo efikasno provođenje kaznenog postupka. Brojni problemi, osobito u velikim gradskim aglomeracijama, proizašli su i iz različitih odredaba o načinu dostave kako ju propisuje ZKP i onih utvrđenih u pravilima postupanja Hrvatskih pošta, koje su bile najčešći dostavljači akata suda strankama.

Da bi se riješilo uočene probleme, izmjene i dopune ZKP-a/2002, uz do sada poznate oblike dostave, izrijekom predviđaju i mogućnost osnivanja javnih ili privatnih organizacija koje bi se bavile poslom dostave u kaznenom postupku. Naravno, za njihov početak rada ministar nadležan za poslove pravosuđa dužan je propisati uvjete koje moraju ispunjavati te organizacije, a za registraciju bilo bi im potrebno i njegovo dopuštenje.

Takva dostava riješila bi pitanje brojnih odgoda glavnih rasprava zbog neodazivanja pozvanih i nemogućnosti primjene procesnih instrumenata za one koji se neopravdano nisu odazvali pozivu suda, jer im pošta nije uspjela, u skladu s odredbama Zakona o kaznenom postupku, uručiti poziv⁶.

U skladu s tehnološkim razvojem, izmjene i dopune Zakona o kaznenom postupku kao valjan oblik dostave odluka i drugih dopisa državnom odvjetništvu sada izrijekom navode i telekomunikacijska⁷ sredstva.

Ista ta sredstva sada mogu biti upotrijebljena u odnosu na sve sudionike⁸, osim okrivljenika, i za pozivanje, odnosno obavijesti o odgodi provođenja radnji suda koje se posebno zakazuju (poziv na raspravu, sjednicu vijeća, očevid i sl.

⁶ Hrvatske pošte dostavu čine uglavnom prije podne, kada je očekivati da se ljudi nalaze na poslu; pitanje osobne dostave, kao i mogućnost ostavljanja pisma odraslom ukućanu ili ostavljanje u prostoriji osobe koja odbija prijam, izričito je propisano odredbama Zakona o kaznenom postupku, čega se djelatnici pošte, postupajući po svojim uputama za preporučene pošiljke, ne pridržavaju.

⁷ Prvenstveno se mislilo na komuniciranje e-mailom (nakon stupanja na snagu Zakona o elektroničkom potpisu), ali jednako tako i brzojavom, telefaksom i sl.

⁸ Postavlja se pitanje spada li u taj pojam i slanje poziva SMS-porukom.

odnosno njihovu odgodu). Takvo pozivanje ima učinak uz pretpostavku da će obavijest upućenu osobi na taj način ta osoba i primiti⁹.

Također, često je u praksi bilo nedoumice, u situacijama kada optuženik ima više branitelja, kome dostaviti poziv ili odluku suda i kako računati rokove. Novo zakonsko rješenje iz čl. 147. st. 6. Zakona o kaznenom postupku sada daje jasan odgovor o dostatnosti dostave samo jednom branitelju. Koji će od imenovanih branitelja to biti, odluka se prepušta samim braniteljima na izbor, o kojem su izboru dužni obavijestiti sud. Ne učine li sami izbor, odluka o tome kome će dostavljati pismena autonomno je prepuštena samom sudu. Valja istaknuti da nakon dostave odluke samo jednom od branitelja rok za poduzimanje pravnih radnji teče prema svima. *Ratio* te odredbe je ubrzavanje postupka, s pretpostavkom da su branitelji, koje je sve angažirao isti okrivljenik, u zaštiti njegovih prava i međusobno povezani.

U cilju ubrzanja postupka, izmjene i dopune Zakona o kaznenom postupku sada izričito propisuju i situaciju suđenja u odsutnosti te problem dostave pismena i takvom optuženiku koji nije dostupan.

U dosadašnjoj zakonskoj regulativi takvom optuženiku kojem se odlukom suda sudi u odsutnosti, dostava sudskih odluka, podnesaka i drugih dopisa koje okrivljenik prima osobno, vršena je putem oglasne ploče. Međutim, kako je upravo zakonska obaveza postavljanja branitelja po službenoj dužnosti takvoj osobi, koja je nedostupna, logičnim se čini da upravo on bude ta osoba koja će se starati o interesima svoga branjenika, pa se prema tome dostava okrivljeniku kojem se sudi u odsutnosti, novim zakonskim rješenjem, smatra uredno izvršenom dostavom odluke, podneska i drugog dopisa samom branitelju.

4.2. Održavanje reda u zasjedanju

Već je prije bilo rečeno da odredbe Zakona o kaznenom postupku propisuju pravila ponašanja svih sudionika u kaznenom postupku, pa tako i na glavnoj raspravi. Nakon što je u povodu optužnog akta zakazana glavna rasprava te od ulaska pozvanih u sudnicu, predsjednik vijeća je osoba koja se treba brinuti o samom redu u sudnici kako bi svim strankama pružio zaštitu u ostvarivanju njihovih zakonom propisanih prava. Nije bio rijedak slučaj da i prije početka glavne rasprave, koja počinje čitanjem optužnog akta, dakle u vrijeme koje tome prethodi, a u kojem vremenu sud poduzima određene radnje¹⁰, bilo pro-

⁹ Ako odvjetnik u svoj štambilj naznači e-mail adresu, a ne naznači posebno vrijeme rada kancelarije, znači da je dostava moguća i tim putem čitavo vrijeme. Isto pitanje moguće je postaviti i za SMS-poruke i naznaku broja mobitela u štambilju kancelarije.

¹⁰ U tom vremenu predsjednik vijeća upoznaje stranke s predmetom raspravljanja, članovima vijeća koji će suditi u konkretnom primjeru, konstatira primjedbe na sastav vijeća i moguće

pisane zakonom, bilo po prijedlogu stranaka, protivna stranka ometanjem reda i nepokoravanjem nalogima predsjednika vijeća opstruira sam tijekom zasjedanja i onemogućava sud da dođe do faze samog početka glavne rasprave.

Dosadašnja zakonska rješenja nisu nudila odgovor na taj problem, a sudska je praksa odgovor iznalazila ekstenzivnim tumačenjem pojma “nazočnosti glavnoj raspravi” protežući ga i na vrijeme prije negoli je glavna rasprava otpočela u zakonskom smislu. Novo zakonsko rješenje daje odgovor na to pitanje određivanjem da predsjednik vijeća može primijeniti mjere radi održavanja reda više ne samo tijekom glavne rasprave već i tijekom zasjedanja suda sazvanog u vezi s glavnom raspravom. U taj pojam, kao širi rodni pojam, ulazi i faza koja prethodi trenutku započinjanja glavne rasprave i faza same glavne rasprave.

Također, važno je istaknuti i da je dosadašnje zakonsko rješenje za moguću primjenu mjera kojima se održava red tijekom glavne rasprave kao nužan uvjet propisivalo stupnjevitost u njihovoj primjeni. Naime, bez obzira na intenzitet i karakter narušavanja reda¹¹, predsjednik vijeća bio je obvezan prvo izreći samo upozorenje osobi koja narušava red i ne pokorava se nalogu predsjednika vijeća.

Novo zakonsko rješenje i u ovom segmentu nalaže predsjedniku vijeća “da sudi” i u tim situacijama, stavljajući mu u dispoziciju, ovisno o karakteru i intenzitetu remećenja reda i nepokoravanja nalogima predsjednika vijeća, da odlučuje hoće li kao optimalnu mjeru upotrijebiti samo upozorenje ili će odmah izreći novčanu kaznu. U cilju promptnog, često kao jedinog efikasnog postupanja, ovlast na izricanje novčane kazne sada je dana izravno predsjedniku vijeća, a ne više, kao da sada, vijeću nakon što je opomena predsjednika vijeća bila neuspješna.

Značajna je novina i ovlast predsjednika vijeća da novčanu kaznu zbog narušavanja reda u sudnici izrekne i samom okrivljeniku, kojega osim toga, za razliku od dosadašnjih zakonskih rješenja, može i udaljiti iz sudnice. Za ostale osobe nije moguća kumulativna primjena mjere novčane kazne i udaljavanja iz sudnice.

Narušava li red državni odvjetnik, kako izmjene i dopune Zakona o kaznom postupku i njega smatraju strankom *sui generis*, i nadalje ne postoji mogućnost niti da ga se kazni, a niti da ga se udalji iz sudnice¹². No kako je državno

traženje izuzeća, utvrđuje nazočnost pozvanih i razloge nedolaska izočnih, utvrđuje istovjetnost optuženika uzimanjem osobnih podataka, utvrđuje stavljanje prijedloga za imovinskopravni zahtjev oštećenika.

¹¹ Narušavanje reda može biti od šaputanja koje remeti mir u sudnici, neskidanja kape, glasnog negodovanja, pa do radnji koje imaju obilježja kaznenog djela uvrede ili sl. Prema dosadašnjem zakonskom rješenju, i na moguću tvornu uvredu predsjednik vijeća bio je dužan prvo izreći upozorenje.

¹² Iznimka je mogući prekid glavne rasprave s traženjem da se odredi druga osoba koja bi zastupala optužbu.

odvjetništvo demokratski strukturirana organizacija, novo zakonsko rješenje daje bolji izričaj kada predviđa da će o narušavanju reda u zasjedanju od državnog odvjetnika koji zastupa optužbu sud izvijestiti višeg, a ne kao do sada nadležnog državnog odvjetnika.

4.3. Izostanak s glavne rasprave

Nazočnost zakonom propisanog kruga osoba pozvanih na glavnu raspravu uvjet je za održavanje same glavne rasprave i oživotvorenje načela da se u najkraćem roku krivcu u zakonom propisanom postupku utvrdi krivnja. Uz dosadašnja zakonska rješenja, izmjene i dopune odredaba Zakona o kaznenom postupku pružaju šire mogućnosti sudu negoli je to bilo do sada, a novčana kazna zbog neopravdanog nedolaska povećana je na iznos do 20.000 kuna¹³.

S ciljem ostvarenja načela efikasnosti, a istovremeno ne i na štetu načela zakonitosti, zakon predviđa mogućnost, i u slučaju odgode glavne rasprave zbog nedolaska osoba koje su nužne za njezino održavanje, ispitivanja svjedoka i vještaka prispijelih na zasjedanje od predsjednika vijeća, ali samo pod uvjetom da se prisutni zasjedanju od optužbe i obrane takvom ispitivanju ne protive¹⁴.

4.3.1. Izostanak optuženika s glavne rasprave

Tako u slučaju optuženika koji je očitujući se o optužbi priznao počinjenje kaznenog djela, pa sukladno tome i iznio svoju obranu¹⁵, a glavna rasprava se u biti vodi samo radi odluke o kaznenopravnoj sankciji, njegov nedolazak ne priječi sud da održi glavnu raspravu i bez njega¹⁶. Za primjenu tog instituta potrebno je da se radi o kaznenom djelu za koje je zapriječena kazna zatvora do pet godina, a može se očekivati izricanje kazne zatvora do šest mjeseci ili blaže, odnosno blažih oblika kaznenih sankcija¹⁷.

Za ostala kaznena djela ili situacije koje nisu obuhvaćene prije navedenim, glavna rasprava može bit provedena bez optuženika koji je uredno pozvan ako

¹³ Tijekom odlučivanja o visini kazne sud mora voditi računa o okolnostima važnim za odmjeru visine novčane kazne.

¹⁴ O mogućnosti korištenja takvih zapisnika njihovim čitanjem u glavnoj raspravi bit će govora kasnije.

¹⁵ Riječ je o procesnim fazama koje su uvjetovane i povezane.

¹⁶ Jasno je da je i u ovom slučaju nužno uredno obavještavanje optuženika o održavanju glavne rasprave, a nalazim da je nužno u poziv unijeti i upozorenje na mogućnost održavanja glavne rasprave bez optuženika.

¹⁷ Ovo nije jedini slučaj predviđanja suda o mogućoj sankciji prije završetka glavne rasprave. Tipičan primjer takvog predviđanja predstavlja odlučivanje o mjeri pritvora prema načelu razmjernosti (čl. 101. st. 3. Zakona o kaznenom postupku).

sud utvrdi da je njegov nedolazak rezultat samodovođenja¹⁸ okrivljenika u položaj ili stanje uslijed kojeg ne može biti nazočan glavnoj raspravi¹⁹.

U tim situacijama sudac odnosno vijeće može, uvijek i samo nakon saslušanja liječnika vještaka o tim okolnostima, riješiti da će glavna rasprava biti provedena i bez nazočnosti okrivljenika.

Da bi se zaštitila okrivljenikova prava u postupku, sud mu je u takvim situacijama kada je donio odluku o provođenju rasprave bez njega, dužan postaviti branitelja po službenoj dužnosti, naravno ako nema izabranog branitelja, a kada prestanu razlozi zbog kojih okrivljenik nije bio nazočan, predsjednik vijeća priopćit će mu tijek i sadržaj glavne rasprave²⁰. Takav okrivljenik ima pravo stavljati primjedbe na sve izvedene dokaze, a ovisno o primjedbama može biti odlučeno da se pojedini dokazi provedu ponovno.

4.3.2. Izostanak branitelja s glavne rasprave

Odredba o obveznoj nazočnosti branitelja kojeg je izabrao okrivljenik glavnoj raspravi zadržana je i dalje. Međutim, kako je iz primjedaba sudova uočena relativno česta pojava zloupotrebe tog prava²¹ te aktivnost okrivljenika koji manipulirajući svojim pravom na izabranog branitelja to pravo zloupotrebljavaju, s ciljem ekonomičnosti postupka nova zakonska rješenja dala su odgovor na takve pojave.

Naime, novi čl. 65 st. 6 Zakona o kaznenom postupku daje pravo predsjedniku vijeća tražiti postavljenje branitelja po službenoj dužnosti, uz izabranog branitelja. Odluku o postavljenju branitelja po službenoj dužnosti u takvom slučaju opet, kao i inače, donosi predsjednik suda. Upravo je na njemu tada odluka da ocjenjujući opravdanost traženja postavljanja branitelja po službenoj dužnosti uz izabranog branitelja procijeni hoće li udovoljiti traženju predsjednika vijeća ili ne.

Drugačija je situacija kada okrivljenik ima branitelja kojeg mu je sud postavio po službenoj dužnosti, a na glavnu raspravu dovede drugog, ovaj put izabranog

¹⁸ Samopovređivanje; neuzimanje propisane medikamentozne terapije koja je nužna za ostvarenje životnih funkcija; dovođenje u stanje etiliziranosti ili omamljenosti uslijed opojnih droga, što ga čini trenutno raspravno nesposobnim.

¹⁹ Odredba novog čl. 307. rezultat je zloupotrebe prava optuženika da je njegova prisutnost glavnoj raspravi uvjet njezina održavanja. Svjestan da njegovom izočnošću onemogućava provođenje glavne rasprave, on postiže "otupljenje oštrice pravde" protekom vremena od počinjenja kaznenog djela, a često i protek krajnjih rokova dosega mjere pritvora.

²⁰ Kao i okrivljeniku koji je zbog narušavanja reda bio udaljen iz sudnice.

²¹ Učestali izostanci branitelja s glavne rasprave uz opravdanja zauzetošću u drugim kaznenim predmetima, česta promjena branitelja nakon koje svaki od njih traži odgodu rasprave radi upoznavanja predmeta i priprema za glavnu raspravu, i sl.

branitelja. U takvim slučajevima, iako je branitelj po službenoj dužnosti postavio predsjednik suda, odluku o razrješenju postavljenog branitelja donosi sud koji postupuje u predmetu. Međutim, ako je izabrani branitelj, prema ocjeni suda koji postupuje, doveden radi odugovlačenja postupka²², pravo je suda uz izabranog branitelja zadržati i branitelja po službenoj dužnosti. Prava i obveze takvog postavljenog branitelja prestat će tek kad sud koji postupuje u predmetu donese odluku kojom ga razrješava dužnosti branitelja po službenoj dužnosti određenom okrivljeniku.

Iako takvo rješenje trpi primjedbe o povredi autonomnog prava okrivljenika da bira osobu koja će ga braniti u kaznenom postupku, ono nije na štetu okrivljenikovih prava. Naime, profesionalni kodeks etike odvjetnika nalaže svakom odvjetniku da u skladu sa zakonom i svojim najboljim znanjem pruži najbolju moguću zaštitu okrivljeniku kojem je postavljen za branitelja, neovisno o htijenju samog okrivljenika.

4.4. Zapisnik o glavnoj raspravi

Brojne su bile primjedbe na tekst Zakona koji je propisivao način bilježenja rada suda, tj. na odredbe o vođenju zapisnika glavne rasprave. Prateći razvoj tehnoloških znanosti, pa i u sferi bilježenja onoga što se realno zbiva, novo zakonsko rješenje uz poštovanje određenih uvjeta propisuje mogućnost vođenja zapisnika i snimanja glavne rasprave tehničkim uređajima²³.

Odluku o snimanju tijekom glavne rasprave, u kojem slučaju je snimka sastavni dio zapisnika o glavnoj raspravi, prepuštena je u nadležnost predsjednika vijeća²⁴, ali tek na prijedlog stranaka. Takvu odluku ne može autonomno, bez prijedloga, donijeti sam predsjednik vijeća. Pri donošenju odluke hoće li se glavna rasprava snimati tehničkim uređajima predsjednik vijeća dužan je voditi računa o tehničkim mogućnostima suda, zatim o tome da snimka bude potpuna i kvalitetna te o nužnosti izrade prijepisa tonske snimke u propisanim rokovima.

Uz takvo snimanje tehničkim uređajima obveza je suda da i dalje vodi zapisnik u pisanoj formi, ali je njegov sadržaj bitno drugačiji nego kada nema snimanja. Naime, dio koji se diktira u zapisnik iz klasične forme sadrži samo

²² Npr. traženje roka za pripremu obrane iako je od potpisa punomoći do glavne rasprave protekao dovoljan rok za pripremu obrane.

²³ Ti uređaji mogu biti bilo samo za tonsko snimanje, bilo za tonsko i optičko snimanje tijekom glavne rasprave.

²⁴ Namjera radne grupe bila je da odluku o tome da se rasprava bilježi tehničkim sredstvima za snimanje stavi u nadležnost predsjednika suda, kao osobe koja je dužna osigurati uvjete za rad sudaca i najbolje je upoznata čime sud raspolaže i može li u propisanim rokovima, organiziravši rad suda, osigurati prijepis snimke glavne rasprave.

važne izjave stranaka²⁵, a tek po potrebi bitne dijelove iskaza optuženika, svjedoka ili vještaka. O tome koji su to bitni dijelovi odlučuje predsjednik vijeća, koji rukovodi raspravom, bilo sam, bilo na prijedlog stranaka.

Zvučna snimka glavne rasprave mora biti prepisana u roku od tri radna dana, a pregledava ju i ovjerava predsjednik vijeća. Prijepis zvučne snimke glavne rasprave ulaže se u spis kao dio zapisnika o glavnoj raspravi²⁶.

4.5. Očitovanje o krivnji

U usporedbi s prijašnjim legislativnim rješenjima u svezi s pravom optuženika da iznosi svoju obranu navodima optužbe, ZKP iz 1997. godine uveo je bitnu novost dajući pravo optuženiku da se odmah nakon što je optužba pročitana očituje o tome kakav stav zauzima prema optužbi.

Ovisno o njegovom stavu prema optužbi, tj. poriče li učin ma i kojeg od kaznenih djela iz optužbe ili ne, glavna se rasprava nastavlja dvojako. Ako poriče, poštujući polaznu pretpostavku nedužnosti optužene osobe i potrebu tužitelja da mu dokaže krivnju, određeno je da će optuženik svoj iskaz iznositi na samom kraju dokaznog postupka. Ako optuženik priznaje učin svih kaznenih djela koja mu se stavljaju na teret optužbom, tada je njemu dano pravo da odmah iskazuje o svim okolnostima koje ga terete i koje mu idu u prilog.

Ovo procesno rješenje stvorilo je mnogo nedoumica i različitog pristupa u praksi postupanja sudaca, te su se brojne pisane primjedbe odnosile upravo na potrebu boljeg normativnog rješavanja tog dijela.

Početna lutanja sudske prakse o tome gdje su optuženici koji su porekli navode optužbe već je i praksa riješila tako da se, osnaživši načelo pretpostavke nedužnosti optuženika kao i njegovo pravo da bude upoznat sa svim dokazima koji se provode na glavnoj raspravi, uvriježio običaj da takav optuženik boravi u sudnici čitavo vrijeme dokaznog postupka, upoznavajući se sa svim dokazima koji se izvode, uz njegovo pravo da stavlja prigovore na te dokaze.

Izmjena Zakona o kaznenom postupku, koja je izvršena 2002. godine, takav pristup sudske prakse, koji je rezultat tumačenja pravnih normi osnažila je izričitom pravnom normom kojom propisuje boravak optuženika u sudnici tijekom čitave glavne rasprave, neovisno o tome kakav su stav zauzeli o optužbi.

Iako ne postoji izričita zakonska odredba, nalazim jasnim da ta izmjena upućuje i na to da optuženik koji se, očitujući se o optužbi, očitovao krivim,

²⁵ Očitovanje o krivnji, dokazni prijedlozi i očitovanje o njima, odricanje od prava na podnošenje pravnog lijeka i sl.

²⁶ U skraćenom postupku rješenje je drugačije.

mora biti odmah ispitan, neovisno o tome poriče li koji od suoptuženika u istom postupku svoju krivnju²⁷.

Za optuženika koji je očitujući se o optužbi naveo da se osjeća krivim te koji se odmah očituje o svim okolnostima koje ga terete ili mu idu u korist, novina je da pri njegovu ispitivanju početno ispitivanje provodi njegov branitelj, a tek zatim tužitelj. Ta izmjena usklađena je s ostalim normama Zakona koje predviđaju redosljed ispitivanja svjedoka i vještaka ovisno o tome tko ih je predložio. Kako je i optuženik u našem kaznenom postupku izvor saznanja o činjenicama, redosljed ispitivanja usklađen je s redoslijedom ispitivanja u provođenju drugih dokaza.

Kako je i dalje zadržana obaveza suda da svestrano raspravi o svim pitanjima, ovisno o iskazu samog optuženika koji se očitovao krivim, sud ocjenjuje koje će dokaze dalje provoditi. Naime, više nije potrebno da takvo priznanje bude u skladu s **izvedenim** dokazima, već je dostatno da predsjednik vijeća ocijeni da je to priznanje u skladu s **prije pribavljenim** dokazima.

Ta je izmjena, iako je naizgled samo izmjena leksičke naravi, znatno dublja.

Naime, prema dosadašnjem zakonskom rješenju, priznanje optuženika trebalo je biti u skladu s izvedenim dokazima. Kako je glavna rasprava faza postupka u kojoj se u kontradiktornoj formi izvode dokazi, takvo očitovanje optuženika zapravo nikada nije oslobađalo sud potrebe izvođenja svih dokaza u samoj glavnoj raspravi. Ako sud ne bi izveo dokaze, okrivljeniku je, iako je očitujući se o optužbi priznao počinjenje kaznenog djela, stajalo na raspolaganju ulaganje žalbe zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, a ako dokazi doista nisu bili izvedeni na samoj glavnoj raspravi, takva presuda nije mogla opstati.

Novo rješenje, ako je riječ o priznanju optuženika, oslobađa sud od potrebe izvođenja dokaza na glavnoj raspravi, a tijekom glavne rasprave utvrđuje predsjednik vijeća ovisno o tome je li to priznanje u skladu s prije pribavljenim dokazima²⁸.

O sadržaju tih dokaza predsjednik vijeća dužan je upoznati se u prethodnoj kontroli optužbe, kada je ovlašten stavljati zahtjev izvanraspravnom vijeću u slučaju ako činjenični navodi nisu u skladu s navodima u obrazloženju optužbe. Također, taj oblik približava postupanje suda konsenzualnim formama između optužbe i obrane, kada se ne traži pokretanje cjelokupnog pravosudnog aparata ako između stranaka postoji suglasje o krivnji.

²⁷ Poštujući načelo ekonomičnosti, sud mora biti u mogućnosti odmah čuti takvog optuženika, te kako je opseg dokazivanja i pravo na žalbu drugačije nego za optuženike koji poriču krivnju, sud može donijeti odluku o razdvajanju kaznenog postupka i o brzom završetku za optuženika koji je optužbu priznao. Time se oživotvoruje i ustavno načelo prava na brzo suđenje.

²⁸ Misli se na dokaze koji su rezultat istrage ili su priloženi uz samu kaznenu prijavu.

Dakle, ako predsjednik vijeća utvrdi da je priznanje optuženika u skladu s prije pribavljenim dokazima, glavna rasprava provodit će se samo radi utvrđivanja odlučnih činjenica važnih za odluku o kaznenopravnoj sankciji.

Ta izmjena ima i svoju posljedicu u pravima optuženika na ulaganje pravnog lijeka. Nakon takve glavne rasprave, koja je vođena samo radi utvrđivanja odlučnih činjenica važnih za donošenje odluke o kaznenopravnoj sankciji, izmjene Zakona o kaznenom postupku u čl. 363. st. 7. isključuju pravo na pobijanje presude zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja. Iznimka je jedino naknadno saznanje optuženika za dokaze kojima se isključuje protupravnost njegovog postupanja ili krivnja. Takvom optuženiku dopušteno je u žalbi iznijeti nove činjenice samo ako su one važne za odluku o kazni (čl. 365. st. 4. Zakona o kaznenom postupku).

Takva ograničenja vezana za pravo optuženika da presudu pobija žalbom zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, kao i ograničenje vezano za njegovo pravo isticanja novih činjenica i novih dokaza, na tragu je konsenzualne forme priznanja što je u skladu s **prije pribavljenim** dokazima.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku zadržao je formu o ispitivanju optuženika koji je porekao optužbu na kraju dokaznog postupka. No i u tome dijelu učinjene su izvjesne izmjene.

Tako Zakon sada predviđa pravo optuženika da bude ispitan i prije završetka dokaznog postupka, ali samo ako on to zahtijeva, i to odmah kada takav zahtjev izrekne. To je značajna novost, jer je uz osnovno pravo da ne iskazuje prije kraja dokaznog postupka uvedeno novo pravo optuženika, jer je i on izvor saznanja o činjenicama, da bude ispitan i prije kraja dokaznog postupka. I do sada je bilo slučajeva da optuženik koji je porekao optužbu traži da bude ispitan prije kraja dokaznog postupka, no kako je povreda te pravne norme ušla u kategoriju apsolutno bitne povrede, sud nije mogao udovoljiti takvom traženju, jer se izlagao opasnosti da mu presuda bude ukinuta iz razloga u čl. 367. st. 1. toč. 8. Zakona o kaznenom postupku.

Pravo je okrivljenika da odlučuje o opsegu svoje suradnje u raspravi. Da bi se izbjegla tumačenja o ispitivanju okrivljenika koji je porekao optužbu prije završetka dokaznog postupka, a sam nije tražio da bude ispitan ranije, novina je odredba čl. 321. st. 3. Zakona o kaznenom postupku. Ova norma, nazivajući to sudjelovanjem optuženika u raspravi, optuženiku daje pravo, ali ne i obvezu, da i prije negoli je ispitan sudjeluje pri izvođenju pojedinih dokaza u kojima je potrebno njegovo aktivno sudjelovanje. To su, primjerice, navedeni očevid, rekonstrukcija, suočenje, vještačenje i sl. Tom normom, ovisno o volji optuženika, omogućeno je provođenje pojedinih dokaza i prije njegovog formalnog ispitivanja i otklonjena je potreba dovodenja glavne rasprave do kraja da bi se potom, nakon ispitivanja okrivljenika, vraćala u neku prethodnu fazu dokaznog postupka u kojoj bi bilo potrebno aktivno sudjelovanje samog okrivljenika.

Novi članak 321. Zakona o kaznenom postupku dao je odgovor i na pravo suda na izvođenje dokaza čitanjem podataka iz kaznenih evidencija prije kraja dokaznog postupka. Naime, u praksi ta norma, kako je prije bila postavljena, u biti nije poštovana kada se odlučivalo o mjerama iz glave IX. (prvenstveno pritvor i mjere opreza). Odredbom kako je ona navedena u st. 6. toga članka pružen je zakonski okvir za postupanje suda, prema podacima iz kaznenih evidencija, kada odlučuje o mjerama iz glave IX. ovog zakona.

4.5.1. Očitovanje o krivnji kod izmjene optužnog akta

Značajnu novinu predstavlja uvođenje zakonske obaveze očitovanja optuženika i o optužbi koja je izmijenjena, proširena ili je riječ o podnošenju nove optužnice. Njegovo očitovanje sud je dužan posebno zabilježiti jer o njemu ovisi i njegovo pravo u odnosu na opseg žalbe.

Takvo novo očitovanje optuženika o izmijenjenom optužnom aktu na glavnoj raspravi nastoji približiti konsenzualnosti optužbe, koja je moguće smanjena s voljom optuženika za brzo okončanje kaznenog postupka. Ta je izmjena moguća jer je i sama promjena optužnog akta novinama u Zakona o kaznenom postupku ograničena u vremenu kada se još izvode dokazi, tj. do završetka dokaznog postupka, za razliku od prijašnje odredbe koja je tu mogućnost ostavljala do završetka glavne rasprave.

4.6. Dokazni postupak

Dokazni postupak na samoj glavnoj raspravi, u svojoj strukturi, Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku iz 2002. godine nije doživio značajniju promjenu. Njegova struktura, u smislu opsega dokazivanja, promijenjena je s obzirom na kaznene postupke u kojima se optuženik očitovao krivim, a takvo je njegovo priznanje u skladu s prije pribavljenim dokazima, o čemu je već bilo riječi.

Iako nije predmet razmatranja tijekom provođenja istrage i pojedinih istražnih radnji te iako čl. 323. st. 1. Zakona o kaznenom postupku daje opće pravilo o ispitivanju svjedoka i vještaka kako je to propisano u dijelu Zakona koji propisuje provođenje pojedinih istražnih radnji, u ovom radu nalazim nužnim naznačiti neke od najznačajnijih promjena koje imaju direktan odraz i na način ispitivanja svjedoka na samoj glavnoj raspravi.

Značajno je istaknuti da osoba vjerskog ispovjednika više ne ulazi u kategoriju svjedoka koji bi bili oslobođeni od dužnosti svjedočenja. Njihovo pojavljivanje na sudu kao svjedoka i odluka o tome hoće li svjedočiti ili ne o onome što im je okrivljenik ispovijedio više nije u njihovoj ingerenciji. Te osobe o svojim saznanjima o kaznenom djelu koja imaju na osnovi onoga što im je

okrivljenik ispovijedio izmjenama čl. 234. i čl. 233. Zakona o kaznenom postupku uvrštene su u kategoriju osoba koje ne mogu biti ispitane kao svjedoci *ex lege*, neovisno o volji njih samih.

Također, pravo na ispitivanje branitelja okrivljenika u kaznenom postupku kao svjedoka izmjenama Zakona o kaznenom postupku bitno je ograničeno. Naime, dok je prijašnji tekst Zakona o kaznenom postupku dopuštao njegovo ispitivanje neovisno o volji samog njegovog branjenika – okrivljenika, u odnosu na njegova saznanja izvan kruga spoznaja koje je stekao na temelju toga što mu ih je povjerio njegov branjenik, novi tekst čl. 233. toč. 2. Zakona o kaznenom postupku dopušta sudjelovanje branitelja okrivljenika u kaznenom postupku kao svjedoka samo kada to sam okrivljenik zahtijeva. U svim drugim slučajevima njegovog ispitivanja kao svjedoka, neovisno o tome o kojim činjenicama važnim za kazneno djelo koje je predmet raspravljanja, svjedočio bi i o tome gdje je izvor saznanja o njima, tj. je li za njih saznao iz razgovora sa samim okrivljenikom ili na drugi način. Time je znatno osnažena pozicija branitelja u kaznenom postupku i pojačano povjerenje između odvjetnika kao branitelja okrivljenika i samog okrivljenika.

Značajna izmjena učinjena je u tekstu Zakona koji propisuje mogućnosti i način ispitivanja kao svjedoka djeteta, a osobito kada je ono oštećeno kaznenim djelom, odnosno način ispitivanja ugroženog svjedoka.

Promjene se odnose i na oslobođenje od obveze svjedočenja u postupcima kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika. Uz očuvanje temeljnog principa da se uopće ne može ispitati kao svjedok maloljetnik koji s obzirom na dob ili svoju duševnu razvijenost nije sposoban shvatiti značenje upozorenja da ne mora svjedočiti, učinjena je značajna iznimka od jednog od temeljnih načela oživotvorenih u koncept doktrine “plodova otrovne voćke”.

Naime, iako bi ispitivanje takvog maloljetnika predstavljalo nezakonit dokaz²⁹, a sam je često i oštećenik, odstupanje je učinjeno radi omogućavanja dokazivanja takvih kaznenih djela³⁰. U tome smislu izriječom je propisana dopuštenost korištenja saznanja dobivenih od takvog maloljetnika, ako su ona rezultat razgovora takvog maloljetnika sa stručnim osobama, srođnicima ili drugim osobama koje su bile s njim u kontaktu³¹.

²⁹ Ako nije sposoban shvatiti značenje upozorenja da ne mora svjedočiti, a okrivljeni je osoba iz kruga osoba navedenih u čl. 234. st. 1. ZKP.

³⁰ Vrlo često to su kaznena djela seksualnog zlostavljanja djece i maloljetnika učinjena od osoba koje su u krugu osoba navedenih u čl. 234. ZKP.

³¹ Smisao te odredbe usmjeren je na mogućnost korištenja iskaza socijalnih radnika, psihologa, odgajatelja i sl. u kaznenim postupcima kada je takav maloljetnik oštećen kaznenim djelom. Često je, bez te iznimke, bilo nemoguće dokazivanje iznimno teških kaznenih djela počinjenih na štetu takvih maloljetnika u krugu obitelji.

Konzekventna provedba oživotvorenja spoznaje o iznimnoj potrebi zaštite ugroženih, a istovremeno i nemoćnih, u kaznenopravnoj zaštiti djece i maloljetnika, rezultirala je i daljnjom iznimkom. Naime, osobe oslobođene svjedočenja prema općim propisima iz čl. 234. st. 1. toč. 1-5. Zakona o kaznenom postupku nemaju tu privilegiju ako se pojavljuju kao svjedoci u postupcima kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika. Prema tome u tim kaznenim postupcima i za te osobe sada vrijedi opće upozorenje za svjedoka, bez prava da ne svjedoče samo s obzirom na svoje svojstvo iz čl. 234. st. 1. toč. 1-5. Zakona o kaznenom postupku.

Daljnja izmjena u dokaznom postupku odnosi se na odstupanje od načela neposrednosti u izvođenju dokaza i davanje prava na izvođenje dokaza čitanjem zapisnika o prijašnjem ispitivanju neke osobe i bez suglasnosti stranaka.

4.6.1. Ispitivanje djeteta kao svjedoka

Uz općenito nalaganje obveze sudu da se pri ispitivanju maloljetnika kao svjedoka postupi obazrivo “da ispitivanje ne bi štetno utjecalo na psihičko stanje maloljetnika”, Zakon propisuje posebna ograničenja pri ispitivanju djeteta oštećenog kaznenim djelom, kao svjedoka. Ta novina rezultat je, kako je već navedeno, usklađenja procesnih normi s onima propisanim u Zakonu o sudovima za mladež.

Takvo ispitivanje, da bi bilo valjano, mora biti provedeno uz pomoć psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe. Time je naglašena potreba obazrivog postupanja s takvim svjedokom tijekom ispitivanja, za koje su postupanje potrebna posebna specijalistička znanja, koja, prema sustavu izobrazbe, sudac nema.

U postupku samog ispitivanja modificirano je do sada primjenjivano načelo neposrednosti. To načelo nije napušteno, ali je modificirano sukladno novim dostignućima tehnologije. Naime, samo ispitivanje takvog djeteta oštećenog kaznenim djelom mora biti provedeno pomoću tzv. videoveze, a zakon propisuje kako to provesti³². Time je očuvano pravo stranaka da ispituju svjedoka, a istovremeno dijete je zaštićeno od mogućeg frustrirajućeg i za njegovu psihiku ugrožavajućeg unakrsnog ispitivanja. Svako takvo ispitivanje obvezno mora biti zabilježeno video i zvučnom snimkom, kako bi u slučaju potrebe posebne analize odgovora ona bila provedena pregledom snimke, a ne ponovnim dovođenjem takvog svjedoka na sud.

³² Dijete je izdvojeno iz prostorije u kojoj su ostali sudionici u postupku, a pri postavljanju pitanja odstupljeno je od pravila da same stranke postavljaju pitanja svjedocima izričitim propisivanjem da se takvom svjedoku pitanja postavljaju putem suca odnosno psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe, koja mora biti nazočna ispitivanju.

U fazi glavne rasprave Zakon nudi daljnju mogućnost, ali ne i obvezu, zaštite takvih svjedoka. Izmjene Zakona o kaznenom postupku propisuju da njih, na prije opisani način, može odlukom vijeća ispitati i izvan glavne rasprave predsjednik vijeća. Naravno da o provođenju takvog ispitivanja stranke moraju biti obaviještene i da im mora biti omogućena nazočnost u izdvojenoj prostoriji te mogućnost postavljanja pitanja takvom svjedoku, premda na način koji odstupa od pravila o unakrsnom ispitivanju.

Ove izmjene slijede svjetske trendove zaštite djece i maloljetnika pogođenih izvršenjem kaznenog djela.

4.6.2. Ispitivanje ugroženog svjedoka

Odredbe Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku uvode pojam "ugroženog svjedoka"³³. To svojstvo svjedok može steći već tijekom istražnog postupka, a može i u samoj glavnoj raspravi.

Pojam ugroženog svjedoka vezan je za utvrđenje suda da postoji vjerojatnost da bi svjedok davanjem iskaza ili odgovorom na pojedino pitanje sebe ili sebi blisku osobu izložio ozbiljnoj opasnosti za život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega. Naime, radi se o u Zakonu pobrojanim slučajevima kada svjedok može uskratiti iznošenje svojih identifikacijskih podataka odnosno davanje iskaza u cjelini ili odgovor na pojedina pitanja³⁴.

Odmah valja istaknuti značajna ograničenja koje predviđa ZKP. Naime, status ugroženog svjedoka nekoj osobi može dodijeliti samo sud svojom odlukom, koja je podložna osporavanju protivne strane žalbom. Daljnje značajno ograničenje odnosi se na utvrđenje da sud ne može niti svoju odluku o glavnoj stvari, a niti odluku o nezakonitosti pojedinog, drugog, dokaza temeljiti samo na iskazu svjedoka kome je dodijeljen status ugroženog svjedoka i koji je kao takav ispitan.

Sam način provođenja ispitivanja takvog svjedoka, kao i ispitivanja djeteta oštećenog kaznenim djelom, ali s drugim razlozima, modificiran je u skladu s dostignućima tehnologije i s načelom neposrednosti u provođenju tog dokaza. Međutim, za razliku od ispitivanja kao svjedoka djeteta oštećenog kaznenim djelom, odredbe o unakrsnom ispitivanju, bez odstupanja, primjenjuju se i na

³³ Prije, kolokvijalno, korišten je pojam zaštićenog svjedoka.

³⁴ Sve razvijeniji oblici organiziranog kriminaliteta s izraženim elementima nasilja, kao i postupci u svezi s ratnim događanjima na prostoru Republike Hrvatske, u praksi hrvatskih sudova pokazali su potrebu za uvođenjem tog instituta. Naime, brojne osobe koje i imaju saznanja o pojedinim činjenicama i čije svjedočenje bi omogućilo otkrivanje i osudu počinitelja vrlo teških kaznenih djela, zbog straha za sebe ili svoje najbliže, odlučuju se ne iskazivati ili barem ne iskazivati sve, o onom što znaju, pa i pod prijetnjom sankcija koje predviđa ZKP, koje su još uvijek daleko manje negoli je realna ugroženost njihovih života i imovine.

tog svjedoka, bez obzira na specifičan oblik njegova ispitivanja. Iznimka postoji samo glede mogućnosti provođenja suočenja takvog svjedoka, što nije moguće provesti.

Valja istaknuti da svjedok može steći svojstvo "ugroženog svjedoka" prijedlogom samo državnog odvjetnika ili samog svjedoka. Taj prijedlog državni odvjetnik može istaknuti i prije prvog ispitivanja takvog svjedoka, ili na temelju obavijesti samog suca, ako bi svjedok to zatražio neposredno od samog suca prije ili tijekom izvođenja samog dokaza.

Kada inicijativa dolazi od samog svjedoka i pošto je izrečena sucu, sudac ju odmah procjenjuje. Nađe li ju neopravdanom, uskratu davanja identifikacijskih podataka, cijelog svjedočenja ili odgovora na pojedina pitanja, može odmah sankcionirati u smislu čl. 243. Zakona o kaznenom postupku³⁵.

Nađe li međutim takav zahtjev svjedoka opravdanim, sudac zastaje s provođenjem te radnje i odmah obavještava državnog odvjetnika. Državni odvjetnik, nalazi li razloge svjedoka opravdanim, u roku od tri dana dostavlja sucu prijedlog za primjenu posebnog načina ispitivanja takvog svjedoka.

Kada Zakon razlikuje oblike za zaštitu svjedoka, oni se uvijek odnose samo na način njegova ispitivanja, dok izvanprocesna zaštita treba biti propisana i provedena u skladu s odredbama drugog zakona³⁶. Odredbe Zakona o kaznenom postupku propisuju da se ta zaštita može odnositi u na pravo svjedoka da ne iznosi svoje identifikacijske podatke ili da se ispitivanje obavlja putem sredstava za prijenos slike i zvuka na način sličan onome kako je to opisano i za ispitivanje djeteta kao oštećenika. Naime, to se ispitivanje provodi tako da stranke nisu u prostoriji gdje se nalazi takav svjedok³⁷. Najviši oblik te zaštite postiže se ispitivanjem takvog svjedoka s pomoću tehničkih sredstava za prijenos slike i zvuka,

³⁵ Članak 243. Zakona o kaznenom postupku glasi:

(1) Ako svjedok koji je uredno pozvan ne dođe a izostanak ne opravda, ili se bez odobrenja ili opravdanog razloga udalji s mjesta gdje treba biti ispitan, može se naložiti da se prisilno dovede a može se i kazniti novčano do 20.000,00 kuna.

(2) Ako svjedok dođe, pa nakon što je upozoren na posljedice neće bez zakonskog razloga svjedočiti, može se kazniti novčano do 20.000,00 kuna, a ako i nakon toga odbije svjedočiti, može se zatvoriti. Zatvor traje dok svjedok ne pristane svjedočiti ili dok njegovo ispitivanje ne postane nepotrebno, ili dok se kazneni postupak ne završi, ali najdulje do mjesec dana.

(3) O žalbi protiv rješenja kojim je izrečena novčana kazna ili zatvor odlučuje uvijek vijeće županijskog suda (članak 20. stavak 2.). Žalba protiv rješenja o zatvoru ne zadržava izvršenje rješenja.

(4) Vojne osobe, pripadnici redarstvene vlasti i pripadnici pravosudne policije ne mogu se zatvoriti, ali će se o njihovu odbijanju svjedočenja izvijestiti njihovo nadležno zapovjedništvo radi kažnjavanja.

³⁶ Taj se zakon izrađuje i očekuje se da uskoro bude gotov.

³⁷ Prostorna izdvojenost radi zaštite.

ali uz iskrivljavanje njegova lika ili glasa, ili i jednog i drugog³⁸. Takav svjedok ispituje se pod pseudonimom koji mu je dodijelio sud.

Dakle, kao što je već navedeno, nakon što sud zaprimi takav zahtjev za poseban način ispitivanja određenog svjedoka od ovlaštenog predlagatelja, sud donosi odluku rješenjem, kojim zahtjev može prihvatiti, propisujući koji će od oblika zaštite primijeniti, ili ga u potpunosti odbiti. U svakom slučaju protiv odluke suda zadržano je pravo žalbe, koje u ovom slučaju ima, osim samih stranaka u kaznenom postupku, i svjedok na koga se odluka odnosi.

Ako je ova odluka donijeta u fazi istrage, o žalbi odlučuje izvanraspravno vijeće samoga suda, i takva odluka obvezuje sud i u fazi glavne rasprave. Ako je međutim odluka o statusu ugroženog svjedoka i načinu njegova ispitivanja donesena na glavnoj raspravi, odluku donosi vijeće suda koji postupuje u konkretnom predmetu, a o žalbi rješava, sukladno općim načelima, neposredno viši sud.

Važno je istaknuti da u svim slučajevima sudu mora biti poznat puni i pravi identitet osobe za koju odlučuje o podjeljivanju statusa ugroženog svjedoka i određivanju posebnog načina njegova ispitivanja. Ta okolnost nalaže obvezu sudu da na djelotvoran i zakonom propisani način zaštiti te podatke, koji će se čuvati izdvojeno od spisa predmeta, u skladu s čl. 238c. st. 6. Zakona o kaznenom postupku. Sve osobe koje u procesu suđenja saznaju te podatke, dužne su ih čuvati kao tajnu, sa svim zakonskim posljedicama odavanja tajne.

4.6.3. Čitanje zapisnika o prijašnjim iskazima

Iako konceptualno odredbe Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku ustrajavaju na konceptu glavne rasprave kao obliku neposrednog i kontradiktornog provođenja dokaza, na temelju brojnih primjedaba iz prakse učinjene su iznimke u dijelu koji se odnosi na pravo suda na čitanje zapisnika o prijašnjem ispitivanju određene osobe kao svjedoka ili, u posebnim slučajevima, kao okrivljenika.

Uz dosadašnje mogućnosti čitanja takvih zapisnika uz suglasan prijedlog stranaka te do sada postojeće mogućnosti takvog čitanja zapisnika predviđene u čl. 331. st. 1. Zakona o kaznenom postupku, u ovom članku uvođenjem dviju novih točaka pokušalo se odgovoriti na primjedbe iz prakse, koje imaju razumno opravdanje.

Naime, riječ je o slučajevima čitanja zapisnika o prijašnjem iskazivanju svjedoka i vještaka.

³⁸ Potpuna anonimizacija svjedoka. U identifikacijske podatke neke osobe Zakon posredno kategorizira i njegov glas kao i lik, koji se na opisani način mogu zaštititi.

4.6.3.1. Čitanje zapisnika o prijašnjim iskazima svjedoka i vještaka

Prva novina u vezi je s novinom predviđenom u čl. 305. st. 4. Zakona o kaznenom postupku³⁹, kada je provedeno izvanraspravno ispitivanje prisutnih svjedoka ili vještaka, a za provođenje tog ispitivanja postojala je suglasnost stranaka. Takvo rješenje je logično, jer ako je ta suglasnost postojala u vrijeme provođenja same radnje, protivljenje stranaka da se takav zapisnik pročita u fazi glavne rasprave očigledno bi bio rezultat nastojanja da se kazneni postupak neopravdano produlji. Naravno, takvo čitanje tih zapisnika ne isključuje pravo stranaka da predlože ponovno neposredno ispitivanje, ali taj prijedlog mora biti obrazložen, sukladno općim odredbama o predlaganju izvođenja dokaza.

Daljnja novina odnosi se na slučajeve započinjanja glavne rasprave ispočetka zbog proteka vremena u kaznenim postupcima za kaznena djela za koja je zapriječena kazna zatvora iznad osam godina i zbog promjene članova vijeća, osim predsjednika vijeća, u postupcima za kaznena djela sa zapriječenom kaznom zatvora do osam godina.

Naime, ako je riječ o postupcima za kaznena djela sa zapriječenom kaznom zatvora do osam godina, pod uvjetom da se glavna rasprava vodi pred istim predsjednikom vijeća, zakon je otvorio mogućnost čitanja zapisnika o prijašnjem ispitivanju svjedoka i vještaka i bez suglasnosti stranaka. Ta se mogućnost može primijeniti pred općinskim sudovima, u kojima se, s obzirom na broj predmeta u kojima postupa svaki predsjednik vijeća, često ne može održati kontinuitet glavne rasprave. S druge strane, zakon je dao mogućnost provođenja glavne rasprave i pred sućem pojedincem i za kaznena djela sa zapriječenom kaznom preko pet godina. Očito, kako se ipak radi o blažim kaznenim djelima, zakon u osobi predsjednika vijeća prepoznaje temeljni zalog zakonitosti postupanja suda kao institucije.

Drugačija je situacija za teža kaznena djela (kazna zatvora iznad osam godina). U tim postupcima, čitanje zapisnika o prijašnjem ispitivanju svjedoka i vještaka moguće je samo ako se nije promijenio sastav čitavog vijeća, a nova glavna rasprava mora početi zbog proteka Zakonom propisanog roka od dva mjeseca od posljednje rasprave. U toj izmjeni ne nalazim ozbiljnijih dilema. Naime, i kod rasprava koje se odvijaju u kontinuitetu, a osobito za teža kaznena djela, nije rijedak slučaj da protekne i znatno više vremena od dva mjeseca otkako je provedena pojedina radnja pa do presuđenja. Zaboravljanje članova vijeća moglo bi biti upitno i u tim slučajevima, te bi mogućnost protivljenja čitanju takvih zapisnika, ako je rasprava bila odgođena, a proteklo je više od

³⁹ Kada zbog nedolaska optuženika ili njegovog branitelja ne postoje uvjeti za održavanje glavne rasprave, predsjednik vijeća može odrediti da se nazočni svjedok ili vještak ispita i bez vođenja glavne rasprave ako se tome optužba i obrana ne protive

dva mjeseca, očito bila rezultat samo htijenja da se postupak neopravdano produlji.

Naravno, i u svim tim slučajevima postoji pravo stranaka da uz obrazloženje predlažu ponovno ispitivanje istog svjedoka ili vještaka, o čemu sud mora posebno odlučiti, ovisno o obrazloženju takvog prijedloga.

4.6.3.2. Čitanje zapisnika o prijašnjim iskazima optuženika

Iako je sudska praksa sama već našla mogući odgovor u tekstu Zakona o kaznenom postupku iz 1997. godine tumačenjem pravnih normi u slučaju kada optuženik nije želio iskazivati na glavnoj raspravi, a iskazivao je pred istražnim sucem, odredbe Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku sada izrijeком propisuju i to.

Ta je izmjena učinjena uvođenjem novog stavka 2. u članak 335. Zakona o kaznenom postupku.

5. UMJESTO ZAKLJUČKA

Pregled izmjena Zakona o kaznenom postupku koji je prikazan u ovom članku rezultat je, kako je već u uvodu istaknuto, prvenstveno brojnih primjedaba na tekst Zakona o kaznenom postupku iz 1997. godine kakav je izvorno bio. Promjene s obzirom na glavnu raspravu odgovorile su na velik broj primjedaba, uz istovremeno očuvanje koncepcije glavne rasprave u redovnom postupku kakva je bila prema odredbama Zakona o kaznenom postupku iz 1997. godine. Uvođenjem pojedinih novina dijelom je tekst Zakona pojednostavljen za primjenu praktičarima, koji sada dobivaju izrijeком propisana rješenja koja ne zahtijevaju posebno izvedena tumačenja pravne norme, a dijelom je rezultat razvoja kako tehnologije (zapisnik u formi tonskog zapisa; ispitivanje određene kategorije svjedoka putem sredstava za prijenos slike i zvuka), tako i kaznene znanosti (ojačavanje konsenzualnih formi u kaznenom zakonodavstvu).

Dio izmjena rezultat je nastojanja da se zaštite najugroženiji sudionici u kaznenom postupku, ponajprije djeca oštećena kaznenim djelom, a zatim i osobe kojima sud u propisanoj formi podjeljuje status ugroženog svjedoka. Upravo za te osobe propisani su posebni oblici ispitivanja na glavnoj raspravi, a postoje ograničenja i u korištenju prava blagodatni nesvjedočenja ako je riječ o kaznenim djelima u postupcima kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika.

Značajna naznaka potrebe reforme kaznenog zakonodavstva jest u praksi uočena zloupotreba pojedinih procesnih instituta od stranaka u postupku. Izmjene Zakona o kaznenom postupku nastoje odgovoriti i na taj problem, koji u sudskoj praksi Republike Hrvatske u posljednje vrijeme poprima oblik pojave, i to upravo u postupcima posebnog društvenog značenja. Naravno, te izmjene

iziskuju i od suda poseban oprez u njihovoj primjeni. Naime, često se radi o iznimno opasnom instrumentariju, čija nekritička primjena može značiti i oblik zloupotrebe prava od samog suca. Stoga je žalbena forma korektiv te ovlasti suca da za pojedine radnje ograniči prava stranaka.

Zaključno, uz smislenu primjenu novina u Zakonu o kaznenom postupku koje se odnose na glavnu raspravu, očekivati je da će kazneni postupci teći i završavati s manje nedoumica suda u vezi s procesnim formama, uz puno poštovanje načela zakonitosti i temeljnih načela koja nisu ograničena nekim posebnostima samog Zakona.

Summary

THE MAIN HEARING ACCORDING TO THE CHANGES AND AMENDMENTS
OF THE LAW ON CRIMINAL PROCEDURE OF 2002
(THE PRACTICAL AND THEORETICAL ASPECT)

This paper focuses on the issues arising from the latest changes and amendments of the Law on Criminal Procedure of 2002. These changes were motivated by efforts to create a code that would ensure efficient and, at the same time, lawful criminal proceedings. In this respect, certain novelties were introduced in the procedure, along with an attempt to rectify certain vagueness in the previous text. Regarding the main hearing, the largest part of the new legislation relates to issues connected with preventing abuses of procedural rights, with some novelties connected with technological innovations in the main hearing. These innovations relate to the voice recording of the main hearing, as well as to specific forms of interviewing particular witnesses and recording their testimonies. The situations where the law prescribes for departure from the principle of directness of criminal proceedings (prohibition of hearsay) also represent a novelty. The specific reasons for these departures are examined in this paper. The author also explains the new possibilities for summoning the parties by the court, for maintaining order during the court sessions and, especially, the novelties connected with the course and the flow of the main hearing.

300. str. prazna